

ΔΥΟ ΤΡΙΗΡΕΙΣ ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΙ

ΑΠΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΕΙΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΝ

[Τῷ 427 π. Χ.]

«Οὐκ ἔστιν ὄργῃς ὡς ἔοικε φάρμακον,
ἀλλ' ἢ λόγος σπουδαῖος ἀνθρώπου φίλου».

Μενάνδρου

Η ΜΕΓΑΛΗ στρατιὰ τῶν κατὰ τῆς ὄργῃς ἐστρα-
τευσάντων — ἀπὸ Ὀμήρου καὶ Σολομῶντος μέχρι
σήμερον — περιτρανώς ἀπέδειξεν, ὅτι ἀπόφασις, μὴ
ληφθεῖσα ἐν ἀοργησίᾳ, ἀδύνατον νὰ εἶναι καλή.

Καὶ ὁ ποιητής, τοῦ ὁποίου ἡ μούσα δι' ἀθανάτων ἔψαλε
φθόγγων τὴν παγκοσμίως γνωστὴν μῆνιν τοῦ ὠκύποδος Ἀχιλ-
λέως, τοῦ ἐν τῇ ὄρμῃ τοῦ κότου του καλέσαντος τὸν κερδαλεό-
φρονα Ἀγαμέμνονα καὶ λαοφάγον βασιλέα, διότι ἀνάσσει οὐ-
τιδανῶν, ὑβρίσαντος δ' οὕτω συλλήθδην καὶ ἅπαντας τοὺς Ἀ-
χαιοὺς· καὶ ὁ σοφὸς τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς, ὁ υἱὸς τοῦ Δαυὶδ καὶ
τῆς Βηρσαβέε, ὅστις ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς γυναικωνίτιδος του —
ἔχων τὴν ἐκ τῆς αἰχμηρότητος χιλίων συζυγικῶν γλωσσῶν ἰκανὴν
πεῖραν — ἀνέκραξεν, ὅτι προετίμα νὰ ζῆ ἐν τῇ ἐρήμῳ μόνος
«ἢ μετὰ γυναικὸς μαχίμου καὶ γλωσσώδους καὶ ὀργί-
λου»· καὶ πάντες οἱ μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονικῶν ὀρίων
μελετήσαντες τὸ ὀλέθριον ψυχικὸν πάθος — εἴτε εἰδικῶς, ὡς ὁ
Πλούταρχος καὶ ὁ Σενέκις, εἴτε παρεμπιπτόντως, ὡς σχεδὸν
πάντες οἱ πεζογράφοι καὶ οἱ ποιηταὶ — ἐχαρακτήρισαν αὐτό.
ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν του ἔκφρασιν, ὡς προσωρινὴν μα-
νίαν, ἢ ἀκριβέστερον κατὰ τὸν ἀριστοτέλειον ὀρισμὸν, ὡς
ἄλογον ὄρεξι ν.

Ἄλλ' ὅ,τι συμβαίνει ἐνὶ ἐκάστῳ, τοῦτο αὐτὸ παρατηρεῖ-
ται καὶ ἐν ὁμάδι ἀνθρώπων — ἐν κοινότητι ἢ ἐν πολι-
τεία — διαθιβαζομένου τοῦ θυμοῦ διὰ του ἠλεκτρικοῦ καὶ ἀκα-
τασχέτου ρεύματος τῶν δημαγωγῶν καὶ εἰς τὰ πλήθη. Καὶ
ταῦτα ὀργίζονται, περιοδικῶς μαίνονται. Εὐλόγως καὶ πολλὰ-

κίς ἐγράφη ὅτι αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες δὲν εἶναι ἀμέτοχοι εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Οἱ μεσημβρινοὶ λαοὶ προβαίνουσιν εἰς ἀποφάσεις ταχύτερον τῶν ὑπερβορείων, ὀργίζονται δ' εὐκολώτερον καὶ συχνότερον τῶν εἰς ψυχρὰ κλίματα εἰκόντων.

Ἐκ τε τῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καὶ ἐξ αὐτῆς ἔτι τῆς συγχρόνου στατιστικῆς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης — ἐξ εἰκασιῶν, ἐνωῶ, διότι διὰ τοιαῦτα φῶτα δὲν περισσεύουσιν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἡμῶν χρήματα — οὐδαμῶς δύσκολον εἶναι νάποδειχθῆ, ὅτι μεταξὺ τῶν μᾶλλον εὐκινήτων, τῶν ὑπερρυσσθῆτων καὶ δὴ τῶν ὀργίλων λαῶν ἦτο, εἶναι, ἀτυχῶς καὶ ἔσεται, καὶ ὁ ἑλληνικός, πρωτίστως δὲ ὁ ὑπὸ τὸν ἄστατον τῆς Ἀτικῆς γλαυκὸν θόλον γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς. Τοῦτο δὲν ἀγνοοῦσιν οὐδὲ οἱ ἐπιζῶντες ζήτω πόλεμοι, οἱ ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ζητωκραυγήσαντες μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου τῆς φωνῆς καὶ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης διὰ πάσης οἰασθῆ ποτε θυσίας τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.....

Ἡ ἱστορία τῶν Ἀθηναίων ἀτυχῶς βρίθει τοιούτων παραδειγμάτων λαϊκῆς κουφότητος καὶ ἀστασίας, ὡς φαίνεται ἀνιάτου. Ἀλλ' ἴσως οὐδὲν ἄλλο χαρακτηριστικώτερον ἀπεικονίζει τὰποτελέσματα τῶν ὑπὸ κράτος βρασμοῦ ψυχικῆς ὀρμῆς ἀποφάσεων — ἄνευ εὐβουλίας, ἄνευ συνέσεως, ἄνευ προνοίας — ὅσον τὸ ψήφισμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου περὶ σφαγῆς ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν Μυτιληναίων, τὸ ἀστραπιαίως ἐν τῇ Πνυκί ἐκδοθὲν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πανζουρλισμοῦ τῶν ἀγαπητῶν συμπολιτῶν μας, τῶν πρό... δύο χιλιετηρίδων καὶ τριακοσίων εἴκοσιν ἐπτὰ περίπου ἐνιαυτῶν ἐχόντων δικαίωμα ψήφου.....

Ἐν Μυτιλήνῃ, πρωτεύουσῃ πόλει τῆς Λέσβου, ὑπῆρχον, ἐπίσης εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικάς πόλεις, διαρκοῦντος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, δύο μεγάλα κόμματα, τὸ ὀλιγαρχικὸν καὶ τὸ δημοκρατικόν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠρίθμουν καὶ τοὺς Μυτιληναίους μεταξὺ τῶν συμμάχων ἢ ὁμοσπόνδων ἄλλ' οἱ ὀλιγαρχικοί, μυστικῶς συνεννοηθέντες μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπεστάτησαν. Τελουμένων τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων (428 π.Χ.), ἀπροκαλύπτως οἱ Μυτιληναῖοι ἠτήσαντο τὴν ἀρωγὴν τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες ὑπεσχέθησαν μὲν ἐπικουρίαν διὰ θαλάσσης, παρεσκεύασαν δὲ νέαν κατὰ τῆς Ἀτικῆς λεηλασίαν καὶ ἐπίδρομήν.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, αἰείποτε εὐκίνητοι, τότε δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν πανίσχυροι, ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Πάχητος πολιαρ-

κῆσαντες τὴν Μυτιλήνην, ἦλθον εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ δημοκρατικοῦ κόμματος. Τῆς σπαρτιατικῆς συνδρομῆς βραδυνούσης, ὁ Λακεδαιμόνιος Σάλαιθος ἠναγκάσθη νὰ διανείμῃ ὄπλα πρὸς τὸν λαὸν τῶν Μυτιληναίων, ὅστις ὅμως ὀπλισθεὶς δὲν ὑπῆκουε πλέον εἰς τοὺς ὀλιγαρχικούς, ἀλλὰ, συναθροισόμενος κατὰ συλλόγους, ἀπήτει, ἵνα οἱ πλούσιοι διανείμωσιν εἰς ὄλους τὸν σῆτον, ὃν οἱ ἐν τέλει εἶχον ἢτῆ ἀποκρύψῃ πρὸς βρῶσιν μόνον τῶν ὀλιγαρχικῶν, ὥστε οἱ δημοκρατικοὶ στόμαχοι δὲν εἶχον ἀνάγκην ἄρτου! Ἄλλως ἠπειλοῦν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Ἀθηναίους (1). Γενομένης ἀναχωρῆς, συνελήφθησαν μὲν καὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι διὰ Τενέδου εἰς Ἀθήνας χίλιοι ἐκ τῶν πρωταιτίων μετὰ τοῦ Σπαρτιάτου Σαλαίθου, ἀπεστάλη δὲ καὶ πρεσβεία εἰς Ἀθήνας πρὸς συζήτησιν καὶ ὑπογραφὴν συνθήκης. Ὁ Πάχης, ὡς νικηφόρος στρατηγὸς — αὐτοκράτωρ, ἐδικαιοῦτο κατὰ τὸ τότε ἰσχύον διεθνὲς δημόσιον δίκαιον τοὺς πάντας νὰ φονεύσῃ καὶ ἐξανδραποδίσῃ, καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν νὰ κατασκάψῃ. Διαρκουσῶν ὅμως τῶν διαπραγματεύσεων, ὑπεσχέθη νὰ μὴ βλάβῃ τοὺς πολεμίους (2)

Ἄμα τῇ ἀφίξει τῶν αἰχμαλώτων εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μέθης τῆς ἰσχύος — ὑπὸ τῆς ὁποίας ἀτυχῶς εἶδομεν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν πολλοὺς ἐκ τῶν ἐν τῇ βουλῇ κραταιῶν κομματάρχων ἐπικινδύνω; μεθύοντας — ἐν ἄκρῃ ὀργῇ καὶ ταχύτητι, τὸν μὲν Σάλαιθον ἀπέκτειναν, συνελθούσης δὲ κατεπειγόντως τῆς ἐκκλησίας καὶ μετὰ ὀρμητικὸν λόγον τοῦ Κλέωνος, ἐργοστασιάρχου βυρσοδεφείων, ἐν ἀλαλαγμῷ ἀπεφάσισαν (427 π. Χ.) ὄχι μόνον τοὺς ἐν Ἀθήναις χιλίους αἰχμαλώτους, ἀλλὰ καὶ ἅπαντας ἀνεξαίρετως τοὺς δυναμένους φέρειν ὄπλα Μυτιληναίους νὰ φονεύσωσι, νὰ πωλήσωσι δὲ ὡς δούλους τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας! Ἡ εἰς τὴν αἰμοχαρῆ πρόσιν ἀντιταχθεῖσα δικαία καὶ σοφὴ τοῦ μειονοψηφεύοντος Διοδότου φωνὴ καὶ εὐαρίθμων τινῶν, ὁμοιοφρονούντων αὐτῷ, κατεπνίγη ὑπὸ τῶν κοχλαζόντων κυμάτων τῶν ἐξ ὀργῆς πτωρινῶ; μαινομένων κατὰ τῶν ἀποστατῶν.

Μόλις ὅμως ἀπεστάλη εἰς Μυτιλήνην ἀγγελιαφόρος τριήρης, τὴν ἀπαισίαν κομίζουσα διαταγὴν, ἢ μεταμέλεια πολλῶν ἐκ τῶν ψηφισάντων τὴν ἀγρίαν τῶν ἀόπλων σφαγὴν ἤρξατο δεινῶς βχ-

(1) Θουκυδίδου, γ' § 27. — (2) αὐτόθι. § 28. 35.

σανίζουσα τὰς συνειδήσεις αὐτῶν. Τῆς εὐκαιρίας ταύτης δραξάμενοι οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῶν Μυτιληναίων ὑπέδειξαν τοῖς ἐν τέλει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ ψηφίσματος, οἵτινες καὶ ἐπέισθησαν, διότι διέγνων, ὅτι πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἐπεθύμουν τοῦτο (1).

Συγκαλεῖται ἀμέσως ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ ἄρχεται ζητῶν συζήτησις, καθ' ἣν, ἐκτὸς ἄλλων, ὁ εὐγλωττος δημαγωγὸς καὶ βιαιότατος τῶν πολιτῶν, Κλέων ὁ Κλεαινέτου, μεγάλην παρὰ τῷ λαῷ ἀποκτήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἰσχύν, ἀπαγγέλλει τὸν λόγον ἐκεῖνον (2), ὅστις ἀείποτε μὲν ἐθαυμάσθη, ὑπὸ ρητορικὴν ἔποψιν, ἐθεωρήθη δὲ ὡς ὕμνος εἰς τὴν κτηνώδη βίαν! Παραστήσας ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὄφειλον νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοὺς τρεῖς δεινοὺς τῆς πολιτείας σκοπέλους, τὸν οἶκτον, τὴν ἐκ τῶν λόγων τέρψιν καὶ τὴν ἐπιείκειαν, ὑπεστήριξεν ὅτι οὐδεὶς πρὸς ἀνάκλησιν τοῦ ψηφίσματος ὑπῆρχε λόγος. Εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, προσέθηκεν, ἔγκειται νὰ περιφρονῇ τοὺς θωπεύοντας καὶ νὰ σέβηται τοὺς μὴ ἐνδίδοντας.

Ἄλλὰ τὸν βιαιοπαθῆ ἔγκωμιαστὴν τοῦ αἰμοσταγοῦς ψηφίσματος ἀντικρούει ἐν ἀοργησίᾳ Διοδότος ὁ Εὐκράτους διὰ φωνῆς ἡρέμου μὲν μετὰ μεγίστου δὲ ψυχικοῦ σθένους, μετὰ τοιαύτης πειστικότητος καὶ τέχνης, ὥστε ἠδυνήθη νὰ κατευνάσῃ τὴν ἄλογον ὄρεξιν τῶν συμπολιτῶν του καὶ νὰ πείσῃ αὐτοὺς, ὅπως, πρὶν ἢ παρέλθῃ εἰκοσιτετράβρον, ἀνακλιέσωσι τὸ φρικῶδες ψήφισμα.

Τοσοῦτον ἀριστοτεχνικὸς καὶ ἐν ὑφίστασις ἐννοίαις βαθύτατος ὑπῆρξεν ὁ λόγος τοῦ Διοδότου (3), ὥστε, εἰν τὴν ἀνάλυσιν αὐτοῦ ἐπεχείρουν, οὐδὲ ὀλόκληρος τόμος θὰ ἐπῆρχει. Ἐπιτραπήτω μοι μόνον νὰ παραθέσω μέρος τοῦ προλόγου αὐτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔθιξε καὶ τὴν βᾶσιν τῆς ὁμιλίας του.

«Οὐτε τοὺς προτείνοντας τὴν δευτέραν περὶ τῶν Μυτιληναίων διάσκεψιν αἰτιῶμαι — εἶπεν — οὐτ' ἐπαινῶ ἐκείνους, οἵτινες μέμφονται τὸ πολλάκις σκέπτεσθαι περὶ ὑποθέσεων σπουδαιότητων. Νομίζω δὲ ὅτι δύο πράγματα εἶναι ἐναντιώτατα εἰς τὴν καλὴν σκέψιν, ἡ ταχύτης καὶ ἡ ὀργή, ἐξ ὧν ἡ μὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἀνοίας, ἡ δ' ἐκ τῆς ἀγρυπίας καὶ τῆς μετριότητος τοῦ πνεύματος. Ὁ ὑποστηρίζων ὅτι ἡ συ-

(1) Θουκυδίδου γ'. § 36. — (2) Αὐτόθι γ'. § 37 — 40.

(3) Τ. Φιλήμων, εἰς «Παρνασσὸν» ις' σ. 801.

ζήτησις δὲν διαφωτίζει τὰ πράγματα, ἢ ἀσύνετος εἶναι ἢ ἔχει προσωπικὸν συμφέρον· ἀσύνετος, εἰάν νομίζῃ, ὅτι ὑπάρχει ἄλλο μέσον διὰ νὰ ἐκφρασθῇ τις περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ ἀφανοῦς· ἐνδιαφερόμενος, εἰάν θέλων νὰ προτείνῃ αἰσχρόν τι καὶ μὴ ἐλπίζων, ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ καλῶν λόγων κακὴν ὑπόθεσιν, ζητεῖ δι' ἐπιτηδείων διαβολῶν νὰ ἐκφοβίσῃ τοὺς ἀντιπάλους καὶ τοὺς ἀκροτατάς του.....»

Τὸ θαυματουργὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀληθῶς θαυμασίας δημιουργίας ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ δευτέρας τριήρους φερούσης τὸ ζείδωρον ψήφισμα περὶ ἀνακλήσεως τῶν σφαγῶν. Προμηθευσάντων δὲ τῶν Μυτιληναίων πρέσβειων — διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης (1) — εἰς τὴν τριήρη οἶνον καὶ ἄλευρον καὶ πολλὰ ὑποσχεθέντων, εἰάν ἔφθανον ἐγκαίρως οἱ εἰς αὐτὴν εἰσελθόντες, τσαούτη κατεβλήθη ταχύτης περὶ τὸν πλοῦν, ὥστε οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουσαν τρώγοντες συγχρόνως ἄλευρα, ζυμωμένα μετὰ οἴνου καὶ ἐλαίου. Κατὰ οἱ μὲν ἐκοιμῶντο, οἱ δὲ ἐκωπηλάτουσαν ἀλληλοδιαδόχως. Κατὰ τύχην δὲ, μηδενὸς ἀνέμου ἐναντιωθέντος, καὶ τῆς πρώτης τριήρεως, τῆς κομιζούσης τὴν τρομερὰν διαταγὴν μὴ πλεούσης ταχέως, τῆς δ' ἄλλης σπενδούσης τοιοῦτοτρόπως, ἡ μὲν πρώτη τοσοῦτον μόνον προηγῆθη τῆς δευτέρας ὅσον ἤσκει ν' ἀναγνώσῃ ὁ Πάχης τὸ ψήφισμα καὶ νὰ παρασκευάσῃ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ἡ ἐγκαίρως ἄφιξις τῆς κομιζούσης τὸ χαρμόσυτον ἄγγελμα τριήρεως ἐκράτησε τὴν μάχαιραν τῶν δημοίων, ἐξ ἧς ὅμως δὲν ἐσώθησαν ἀτυχῶς οἱ ἐν Ἀθήναις χίλιοι αἰχμάλωτοι.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς ἀνακωχῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, ἐν ἡμέραις ἀργίας, εἶχε βαθέως τρωθῆ ὑπὸ τῶν θεληγῆτρων τῆς Ἑλλανίδος καὶ τῆς Λαμάξιος. Ἐπωφεληθεὶς φαίνεται τῆς πρώτης διαταγῆς ἐφόνησε, καὶ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ θανατηφόρου ψηφίσματος, τοὺς συζύγους αὐτῶν, ὅπως αὐτὸς μείνῃ μόνος κατακτητῆς τῶν καρδιῶν τῶν ἀπογόνων τῆς Σαφφοῦς.

«Ἐλλανὶς τριμάκαιρα, καὶ ἡ χαριέσσα Λάμαξις
ἦσθην μὲν πάτρας φέγγεα Λεσβιάδος

Ὅκκα δ' Ἀθηναίησι σὺν ὀλκάσιν ἐνθάδε κέλσας
τὰν Μιτυληνοσίαν γὰν ἀλάπαξε Πάχης,
τὰν κουρᾶν ἀδίκως ἠράσσατο, τὼς δὲ συνεύνως
ἐκτανεν, ὡς τινας τῆδε βινδόμενος (2)»

Ὁ νικητῆς μὲν, ὅπωςδὴποτε ὅμως παραβάτης τῶν διαταγῶν

(1) Θουκυδίδου γ'. § 49. (2) Anthologia graeca ad palatini codicis I. 1866 ἔκδ. Λειψίας VII ἐπιτύμβια n° 614. Ἀγαθίου.

τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας Πάγης, δίδων βραδύτερον εὐθύνας τῆς στρατηγίας του καὶ βεβαίαν βλέπων τὴν καταδίκην του, ἔσυρε τὸ ξίφος καὶ ἠυτοκτόνησεν ἐπὶ ἀκροατηρίου πρὸ τῶν ἐκπλήκτων δικαστῶν αὐτοῦ.....

Τοσοῦτον ἐνδιαφέρουσα ἱστορικὴ ὕλη καὶ πρὸς δράματουργίαν, πιστεῦω, χρήσιμος, πῶς ἀρά γε διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν νεωτέρων δραματοποιῶν ;

Περὶ τούτου κρινέτωσαν μᾶλλον οἱ εἰδικοί.

Ἄλλ', ἐὰν ἐξ ἰδίων κρίνω καὶ τ' ἀλλότρια, ἀφοῦ καὶ ἐγώ, ὁ τὰ τοιαῦτα γράφων ὀψίμως ὀπωσδήποτε ἔσχον τὴν ἐκ τῆς μελέτης τῶν δύο δημηγοριῶν ἡδονήν, φοβοῦμαι ὅτι ἐκτὸς τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων. ἴσως πάντες οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, δὲν τολμῶσι νὰ θίξωσι τὸ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις των κοινοτοβριθὲς βιβλίον, ὅπερ ξυνέγραψεν ὁ Ἀλιμούσιος Θουκυδίδης, διότι τοῦτο παρ' ἡμῖν κρινῶς θεωρεῖται ναρχωτικόν, χρήσιμον τοῖς πάσχουσιν ἐξ ἀπνίας. Καὶ ὅμως ὁ μὲν Δημοσθένης ὁκτάκις εὐχαρίστως ἀντέγραψεν αὐτὸ διὰ νὰ..... ἐξυπνήσῃ ὁ Maccauley ἔκαυχᾶτο, ὅτι τεσσαρακοντάκις ἀνέγνω αὐτὸ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διὰ νὰ γίνῃ σπουδαῖος ἱστορικός καὶ πράγματι ἕνεκα τούτου ἐγένετο ὁ Θουκυδίδης τῶν Ἄγγλων ὁ Φρῆμαν τὸ χατακτηρίζει ὡς «τὸν αἰῶνιον καὶ ἀνεξάντλητον θησαυρὸν τῆς πολιτικῆς σοφίας», ἐξ ἧς, τῇ ἀληθείᾳ, οὐδέποτε θέλβουσι παύσῃ ἀντλοῦντες πάντες μὲν οἱ σπουδαῖοι ἀλλοδαποὶ πολιτευταί, μάλιστα δὲ οἱ Ἄγγλοι, οἱ τοσοῦτον ἀγαπήσαντες τῶν υἱὸν τοῦ Ὀλόρου.

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Κλέωνος ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς ρήτορας τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διὰ βίας καταστολῆς τῶν κατὰ τῆς μητροπόλεως ἐξεγεθέντων Ἀμερικανῶν ὅτι αὐτὰ ἔλαβον καὶ ἄλλοι ὡς ὑπόδειγμα πρὸς δικαιολογίαν τῶν αἰμοβόρων σφαγῶν ὅτι καὶ πρὶν αὐτῶν ἔτι ἐκ τῶν κλεωνείων θεωριῶν οἱ μὲν Ἕλληνες ἔλεγον «ὅπου βία πάρεστιν οὐδὲν ἰσχύει νόμος». οἱ Ρωμαῖοι εἶχον μορφώσῃ τὸ διπλωματικὸν ἀξίωμα «inter arma silent leges» (ὑπὸ τὰ ὄπλα σιγῶσιν οἱ νόμοι), ὅπερ κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον καὶ εἰλικρινέστερον ἐλέγετο «ἡ μάχαιρα τοῦ ἰσχυροτέρου» ὅτι οἱ σύγχρονοι διπλωμάται ὑποτονθορίζουσιν εἰσέτι μετ' ἀγριότητος ἀντιχριστιανικῆς «la force prime le droit» (ἡ ἰσχύς πρωτεύει τοῦ δικαίου), εἰς ὃ στηρίζουσι τὸ καὶ ἔτι ἰσχυρὸν δικαίωμα τῆς παρεμβάσεως, ὅπερ προσφυῶς ἐχαρακτηρίσθη «ὡς νεωτερικὴ μεταμφίεσις τῆς βίας.»

Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι, ὅταν ὁ Κλέων ἀπήγγειλε τὴν διαθήκην τῆς κτηνώδους βίας, τῆς πίεσεως, τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκφοβίσεως, ὁ Διόδωτος νικηφόρως ἀντέταξε τὴν σῶφρονα ἐπιείκειαν καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς ἐπερχομένας γεεᾶς τῆς ἀνθρωπότητος τὸ εὐαγγέλιον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ τῆς ὑγιοῦς διπλωματίας· οἶονεὶ ὡς προφήτης τοῦ χριστιανισμοῦ ἐκήρυξε δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης τὸ δόγμα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἀληθοῦς δικαιοσύνης.

Βεβαίως οὐδεμία δημηγορία ἄλλη δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν ἀξίαν τῶν τοῦ Ὀλυμπίου Περικλέους (1), αἵτινες ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἶπον, θέλουσι μείνη αἰώνια ρητορικὰ μνημεῖα, ὡς ὁ Παρθενῶν καὶ τὰ Προπύλαια. Ἀλλὰ δὲν θὰ θεωρηθῶ, πιστεῦω, τολμηρός, ἐὰν ὑποστηρίξω, ὅτι καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ στεπιοπόλου Διοδότου θέλει μείνη ἐπίσης ἀθάνατος ὡς ἀγνή πηγὴ ἀνεξαντλήτου πολιτικῆς σοφίας διὰ τοὺς ἄρχοντας· οἰασθήποτε μορφῆς πολιτεύματος, διὰ τοὺς διπλωμάτας, διὰ τοὺς νομοθέτας, διὰ τοὺς ποινικολόγους, καὶ δι' αὐτοὺς ἔτι τοὺς..... ἱεροκήρυκας.

Ἄδამας πρώτου μεγέθους, λαμπρῶς ἀκτινοβολῶν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ἐκείνῃ, εἶναι — κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην — ὁ κατὰ τοῦ τὰ χ ο υ ς καὶ τῆς ὀ ρ γ ῆ ς ἀφορισμός. Ἐνεκα τούτου τολμῶ νὰ προτείνω, ὅπως ἐν τῷ οἴκῳ παντός, εἰ δυνατόν, ἀνθρώπου, μάλιστα δὲ τῶν ἀρχόντων καὶ πρωτίστως ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοβουλίου — τοῦ ἀκαταπονήτως λειτουργοῦντος ἐργοστασίου τῶν ἀπειροπληθῶν νυκτερινῶν νόμων — ἀναρτηθῇ ἐπιγραφὴ χρυσοῖς γράμμασι, συνεχῶς ὑπενθυμίζουσα τὴν ἀθάνατον τοῦ σοφοῦ Διοδότου συμβουλήν. Διότι φοβοῦμαι, ὅτι μέχρι τοῦδε ἴσως καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν οὐ μόνον τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων τῶν Μυτιληναίων. Καὶ ὅμως, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἀθηναίου ἐμπόρου, ἐκεῖνοι μὲν ἐσώθησαν ἐκ τοῦ ὀνειδίου τῶν σφαγῶν, οὗτοι δ' ἐκ τοῦ ξίφους τοῦ Πάχλητος, ὅπερ βραδύτερον ἐχρησίμευσεν, ἵνα αὐτὸς οὗτος πλήρη τὴν ἐρωτόπληκτον καρδίαν του!

Ἐὰν ἔνεκ' ἀπροθυμίας τῶν πρώτων κωπηλατῶν ἐβράδυνεν ἡ ἀφίξις τῶν θανατικῶν διαταγῶν, καὶ ἐκεῖνοι ἐν ἀγνοίᾳ τῶν συνετέλεσαν ἐν μέρει εἰς ἔργον θεάρεστον. Δόξα ὅμως καὶ τιμὴ εἰς τὴν μνήμην τοῦ πληρώματος τῆς δευτέρας ἀγγελιαφόρου τριήρεως, ἣτις, ὡς λευκὴ περιστέρα, ἐν χαρᾷ πτερυγίσασα ἐπὶ

(1) Θουκυδίδου α'. § 140. δ'. § 35. 69.

τῶν κυανῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑδάτων, διέσωσεν ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς δουλείας τοὺς κατοίκους ὀλοκλήρου πόλεως καὶ δὴ ἑλληνικῆς. Ἄλλ' αἰωνία ὀφείλεται καὶ ἔθνικὴ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν λαϊκὸν ἐκεῖνον ρήτορα, ὅστις διὰ θείας ἀληθῶς ἐμπνεύσεως ἀνεχαίτισε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἐκ τοιούτων στυγερωτάτων πράξεων, ἀνακράζων τάδε :

« νομίζω δύο ἐναντιώτατα εὐβουλίᾳ εἶναι τάχος τε καὶ ὀργήν, ὧν τὸ μὲν μετὰ ἀνοίας φιλεῖ γίγνεσθαι, τὸ δὲ μετὰ ἀπαιδευσίας καὶ βραχύτητος γνώμης.....»

Ἐκ Καλλιθέα (Ἀθηνῶν),
τῆ 19 Σεπτεμβρίου 1901.

Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

Σ' ΕΝΑ ΑΝΘΟΣ ΠΑΣΧΑΛΙΑΣ

(Τῆ Φλώρα)

ἩΣΤΟΛΙΣΕΣ, εὐτυχισμένη πασχαλιά,
τὰ στήθη της τ' ἀφροπλάσματα,
κι' ὄρες γυρμένη στῆ θερμῆ της ἀγκαλιά,
ἄκουσε τοὺς παλμούς της ἕνα—ἕνα.

Ἐμαθες κάθε μυστικὸ τῆς λογισμοῦ,
καὶ τὰ γλυκὰ τὰ ὄνειρά της·
τῆς λύπης, τῆς χαρῆς της, τὸν πικρὸ καῦμό,
ποῦ ἴσως βασανίζει τὴν καρδιά της.

Μὴ τόση εὐτυχία ἦταν πολλή·
τὴν πλῆρωσε μὲ τὴ ζωὴ σου.—
Ἡ φλόγα της, ὡ πασχαλιά μου ἄντροπλή,
ἐπῆρε τὸ ἄρωμα καὶ τὴ πνοή σου.

Καὶ τώρα, ἔλα νὰ στολίσῃς καὶ νεκρὸ
τὰ στήθη μου τὰ πονεμένα.—
Στὴν ἀγκαλιά της ἤρπες θάνατο πικρό·
τάφο θὰ βρῆς παντοτεινὸ σ' ἐμένα.

ΜΙΧ. ΖΩΡΑΣ